

Поводом 12. новембра – дана Војнобезбедносне агенције, са директором Светком Ковачем разговарали смо најпре о ономе што је неопходно да служба може да одговори на појачане ризике и претње – од законске регулативе, оспособљености, опремљености и организације, до конкретног реаговања на уочену претњу или постављени задатак. Нисмо заобишли ни осетљива питања, као што су евентуалне злоупотребе моћи, посебно у примени мера надзора, или она о хапшењу Хашких оптуженика... Уз свемоћ, за шта се тајне службе увек оптужују, иду и страх и непопуларност међу обичним светом, али генерал Ковач (исту функцију је обављао и док је био у активної војној служби) управо истиче да никада до сада није урадио, нити је тражио од својих потчињених да ураде нешто што није у складу са законом или је супротно етичким и моралним нормама. Законитост у раду, професионализам и одговорност и даље су основни постулати Војнобезбедносне агенције.

СТРОГО КОНТРОЛИСАНА

Војнобезбедносна агенција део је безбедносно-обавештајног система Министарства одбране, а уједно и део безбедносно-обавештајног система Републике Србије. Надлежна је за безбедносну и контраобавештајну заштиту система одбране, са јасно дефинисаним пословима, задацима и овлашћењима. Иако се налази у саставу Министарства, има статус правног лица и самосталног корисника буџетских средстава.

У свом осетљивом раду данас се суочава, пре свега, са променама безбедносног амбијента на глобалном, регионалном и националном плану, где преовладавају невојне и недржавне претње безбедности.

Директора Ковача зато прво питамо које промене карактеришу данашњу Војнобезбедносну агенцију.

– Промене безбедносног амбијента заиста, рекао бих и драматично, потресају современи свет. То условљава потребу креирања нове политике националне безбедности, а за службе нову оперативну доктрину и методологију рада. На томе се и нормативно и организационо стално ради.

Додао бих још неке конкретне, али суштинске разлике у поређењу раније и садашње позиције, а то је да су војне службе измештене из Генералштаба Војске Србије, да ВБА нема полицијска овлашћења, осим малог броја овлашћења за одређена кривична дела (тероризам, шпијунжа и организовани криминал), те да су раздвојене контраоба-

вештајна и војнополицијска функција, односно да служба безбедности не руководи војном полицијом.

За јавност је важно да зна да се мере надзора примењују искључиво по налогу суда, а раније су то одобравали министар одбране и начелник Генералштаба. Посебно је значајно увођење механизма демократске цивилне контроле и надзора.

□ У ком нормативном оквиру ради Служба?

– Елементарни демократски принцип подразумева да се службе оснивају и функционишу на основу закона. Нормативни оквир за рад ВБА представља Закон о основама уређења служби безбедности Републике Србије, који је донет у децембру 2007. године. Још увек је на снази и Закон о службама безбедности из јула 2002. године.

□ Шта регулише Закон о основама уређења служби безбедности?

– Овим законом се дефинише које су безбедносно-обавештајне службе у Републици Србији, а то су Војнобезбедносна и Војнообавештајна агенција и Безбедносно-информативна агенција, затим ко и преко којих механизма њима управља и руководи, како се координише и усклађује рад служби и који су механизми њихове демократске цивилне контроле, а у оквиру тога посебно парламентарна контрола.

У овом закону нису разрађене надлежности, задаци и овлашћења служби, али ће то бити регулисано посебним законима. У току је израда Нацрта закона о Војнобезбедносној и Војнообавештајној агенцији и очекујем да ће ускоро бити доступан стручној и широј јавности.

□ Каква је надлежност Савета за националну безбедност у односу на ВБА?

– Савет за националну безбедност креира безбедносни политику и на основу тога усмерава и усклађује рад служби безбедности. Разматрањем обавештајно-безбедносних процена, одређивањем приоритета и давањем смерница за рад у заштити националних интереса, Савет за националну безбедност истовремено управља службама и контролише њихово деловање.

□ У јавности је мање познато постојање и улога Бироа за координацију рада служби безбедности?

– Један од основних проблема у функционисању обавештајно-безбедносне заједнице у Србији био је у чињеници да није постојало тело које је координисало рад служби безбедности. Законом из децембра 2007. формиран је Биро за координацију служби безбедности који усклађује оперативне активности служби и спречава да се оне ангажују на истом задатку без потпуне координације и дефинисања међусобних обавеза. Ово је најбољи механизам за спречавање сукоба и ривалитета међу службама. Где постоје нејасноће Биро то

ХАПШЕЊЕ РАДОВАНА КАРАЦИЋА

□ Има доста спекулација о хапшењу Радована Караџића. Каква је улога служби безбедности била у тој акцији?

– У вези са лоцирањем и околностима хапшења Радована Караџића доставили смо извештај Одбору за одбрану и безбедност Скупштине Републике Србије, где су наведена ангажовања служби, и потпуно је јасно каква је била њихова улога у хапшењу Караџића, али немам овлашћења да коментаришем тај извештај.

□ Помиње се и присуство и улога страних обавештајних служби у хапшењу Караџића?

– Мислим да је Акциони тим већ саопштио да стране обавештајне службе нису учествовале у лоцирању и хапшењу Радована Караџића. Међутим, морам да кажем да са већином обавештајно-безбедносних служби страних земаља имамо добру сарадњу. Она се одвија у складу са смерницама Савета за националну безбедност и националним интересима.

разрешава и даје оперативне задатке. Бироом руководи секретар Савета за националну безбедност, а у њему су људи из служби.

□ Ко све контролише рад ВБА?

– Контролу рада ВБА и других служби безбедности контролише Народна скупштина, председник Републике, Влада, Савет за националну безбедност и јавност.

Народна скупштина непосредно и преко надлежног скупштинског одбора обавља надзор над радом служби.

Посебно бих истакао велике могућности Одбора за одбрану и безбедност који надзира уставност и законитост рада служби, усклађеност њиховог рада са стратегијом националне безбедности, стратегијом одбране и безбедносно-обавештајном политиком, поштовање политичке, идеолошке и интересне неутралности у раду служби, законитост примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података, законитост трошења буџетских и других средстава за рад, и друга питања значајна за рад служби.

□ Колико институције надлежне за контролу рада служби безбедности користе законска овлашћења?

– Ја, наравно, не могу давати оцену о квалитету контроле над службама безбедности. Постоје мишљења да су много веће законске могућности од њихове практичне примене, да нормативни потенцијал није довољно искоришћен.

□ Из таквих овлашћења оних који контролишу службе види се и могућност утицаја политике на рад службе? Колики је тај утицај?

– Сви утицаји на службе регулисани су законом, било да је реч о механизмима управљања или контроле над радом служби. Уколико то све добро функционише, знатно су смањене могућности злоупотребе било које врсте. Сматрам да су квалитетни механизми контроле у интересу служби и да је свака врста законски дефинисане контроле добродошла у ВБА.

□ Каква је улога министра одбране у контроли ВБА?

– Министар одбране контролише рад ВБА преко извештаја који се најпре њему достављају, а и преко других механизма, првенствено као члан Владе и Савета за националну безбедност.

Поред тога, новим Нацртом закона о ВБА и ВОА предвиђено је увођење генералног инспектора који треба да контролише поштовање политичке, идеолошке и интересне неутралности ВБА, законитост примене посебних поступака и мера за тајно прикупљање података, законитост трошења буџетских и других средстава за рад и да утврђује чињенице о уоченим незаконитостима и неправилностима у раду ВБА и њених припадника.

□ Уз тајне службе иде и питање о њиховој моћи и злоупотребама те моћи. Какав је ваш коментар?

АМОЋ

– Службама се приписују разне врсте моћи, које се често мистификују. У медијима се појављују оцене да службе безбедности због наслеђене структуре, затворености и неких других разлога супротстављају или избегавају реформе. Напротив, сматрам да су истинске реформе службе управо у њиховом интересу. Ако је обавештајно-безбедносни систем уређен и у оквиру њега утврђена овлашћена и одговорности, ако је јасно ко и на који начин њима управља и координише њихов рад, у потпуности је искључена могућност њихове злоупотребе. Наравно, зато су потребни јаки и ефикасни механизми унутрашње и спољне контроле.

□ *Како је организована унутрашња контрола рада ВБА?*

– Унутрашња контрола је механизам директора, преко кога он контролише да ли у оквиру службе постоје злоупотребе. Унутрашњу контролу чине оперативци, правници и други експерти који својом стручношћу и професионалношћу ту институцију чине компетентном и ефикасном у откривању и спречавању злоупотреба у оквиру саме Агенције. Оно што је посебно значајно јесу механизми повезаности унутрашње контроле са механизмима спољашњег надзора.

Сваки припадник Агенције може без страха од последица да се обрати било ком органу спољашње и унутрашње контроле и да укаже на евентуалне злоупотребе.

ГЕНЕРАЛ МЛАДИЋ И ТОПЧИДЕР

□ *Стиче се утисак да се појачано ради на хапшењу Ратка Младића?*

– Закон о сарадњи са Хашким трибуналом из априла 2002. и централна потерница која је расписана на основу наредбе Окружног суда у Београду крајем маја 2002. обавезују све државне органе да се у оквиру својих надлежности ангажују на проналажењу лица која тражи Хашки трибунал.

Акциони тим који је формирала Влада Србије координише све активности.

ВБА има јасне обавезе у вези са тим и врло их одговорно извршава. Међутим, сарадња са Хашким трибуналом није обавеза само служби безбедности. У Војсци је сваки старешина у ланцу руковођења и командовања одговоран за евентуално скривање оптужених лица у објектима који су у њиховој надлежности.

□ *Део јавности верује, раније више него сада, да је Војска скривала Хашке оптуженике. Па и генерала Младића у објекту у Топчидеру, када су погинули војници, а тај догађај још није расветљен?*

– Вероватно је то резултат чињенице да су нека лица која су оптужена пред Хашким трибуналом, до доношења Закона о сарадњи са Хашким трибуналом, боровила у војним објектима.

Ми од априла 2003. године стално проверавамо да ли се неко од тих лица скрива у војним објектима и да ли су припадници Војске и Министарства одбране на било који начин укључени у њихово скривање. Проверавали смо све податке и индиције и ниједан нисмо потврдили.

Када је реч о погибији двојице војника у Топчидеру, ВБА није била надлежна да поступа у преткривичном поступку, јер то истражни органи нису окарактерисали као акт тероризма. Проверавали смо и нисмо дошли ни до једне индиције да се било ко од Хашких оптуженика скривао у том објекту.

Посебно желим да нагласим да досадашњим проверавањима нисмо дошли до података да Хашки оптуженици или њихово обезбеђење имају везе са погибијом двојице гардеста. Истичем да је велики интерес Војске да се овај случај до краја разјасни и да се утврде све околности око њихове погибије.

□ *Да појаснимо која су овлашћења службе и како их она користе?*

– ВБА је овлашћена да тајно прикупља податке коришћењем стандардних и посебних метода и средстава. Посебне методе и средства су, у ствари, мере надзора како класичних облика надзора, тако и електронског надзора, телекомуникација и информационих система.

Ова овлашћења се користе по строго прописаним процедурама и уз коришћење система контрола. Највећи квалитет јесте да се мере тајног надзора примењују искључиво по одлукама суда.

□ *Објављен је податак да је у прошлој години ВБА надзирала 35 лица? Шта то подразумева и како се долази до примене те мере?*

– Примени мера надзора, као најосетљивијем делу, претходи велики број других мера и тек уколико се њима не реши проблем, а постоје основни сумње, предлаже се примена мера надзора. Принцип сразмерности подразумева да се мере примењују према најмањем броју лица. Значи, ако је неко лице мета, то не значи да ће се надзор примењивати према свим лицима која су с њим у контакту већ према најмањем броју.

Овлашћења ВБА и процедуре за њихову примену прописани су законом. Међутим, законом су прописани и принципи примене тих мера, од којих је посебно значајан принцип сразмерности у примени овлашћења. То значи да се мере надзора примењују само у случају када се проблем не може решити применом стандардних метода и средстава.

Ми смо већ објавили да смо у 2007. примењивали мере према 35 лица, а мислимо да смо успешно извршили све задатке.

□ *Какве су могућности злоупотреба мере надзора? Ко и како то контролише?*

– Такве могућности су скоро искључене. Постоје јасне процедуре од покретања предлога, одобравања, издавања налога примене и експлоатације мера, начина коришћења и чувања резултата, тако да је злоупотреба тешко могућа, јер се подразумева ланац у систему, а то подразумева и контролу. Тако да је немогуће да цео систем за тај и да дође до злоупотреба. Уз то, данашња техничка средства су таква да је увек могуће остварити увид не само у то које су мере актуелне него и које су раније примењиване.

Нажалост, у јавности постоји убеђење да се мере тајног надзора примењују неселективно и изван уређеног система, и то је један од разлога неповерења у службе које примењују те мере. Решење за превазилажење проблема јесте компетентна контрола коју спроводи и парламентарна и извршна власт.

□ *Какви су односи ВБА са другим тајним службама? Како је то регулисано и има ли ривалитета и сукоба у раду служби које сте поменули?*

– Ако су законом прецизно дефинисане надлежности и задаци служби безбедности, уколико добро функционише Биро за координацију служби безбедности, знатно су смањене могућности за њихове сукобе, чак и ривалство, јер свако ради у оквиру својих надлежности и добијених смерница. Мислим да безбедносно-обавештајни систем Министарства одбране, који чине ВБА, ВОА, војна полиција и Управа за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба (Ј-2), мора ефикасно да функционише, као и безбедносно-обавештајни систем Републике Србије.

□ *Недавно је министар одбране потписао Безбедносни споразум са Северноатлантским савезом. Са становишта ВБА шта то значи када је реч о поверљивим информацијама?*

– Споразум о безбедности информација регулише начин заштите и чувања осетљивих и поверљивих информација, њихову доступност и поступке безбедносне провере за лица којима се дозвољава приступ поверљивим информацијама.

Поступци безбедносне провере усмерени су у правцу утврђивања поузданости лица у односу на податке и информације које ће му бити доступне.

Дакле, тај споразум не прецизира који ће се подаци размењивати и у ком обиму, него процедуре размене између Канцеларије за безбедност Северноатлантског савеза и безбедносне инстанце у Републици Србији, која ће имати овлашћења да размењује информације.

Вероватно ће то бити Канцеларија Савета за националну безбедност. Ради потпуне имплементације тог споразума, између Владе Србије и Северноатлантског савеза биће разрађени посебни административни аранжмани, где ће се ближе регулисати ове процедуре.

□ *Како брзо можемо очекивати доношење Закона о заштити тајних података?*

– Постоји неколико модела Закона о заштити тајних података, али ниједан није општеприхваћен. Влада Србије овластила је Министарство правде да формира тим који ће израдити Нацрт закона о заштити тајних података. ВБА ће активно учествовати у том тиму и надам се да ћемо ускоро имати један модеран закон који ће на јединствен начин, за целу државу регулисати питања класификације, чувања, дистрибуције и доступности тајних података.

□ *Каква је улога ВБА у спречавању шпијунских и сличних активности према Војсци?*

– ВБА, као и друге две агенције у Србији, Војнообавештајна и Безбедносно-информативна, прикупља, обрађује, процењује и доставља информације значајне за националну безбедност. Суштина њиховог рада јесу превенција и рано упозорење. Ефикасност спречавања, ипак, не зависи само од ефикасности служби него и од система превенције, односно механизма спречавања.

У прошлој и овој години открили смо и спречили неколико покушаја врбовања официра Војске. Заједно са руководственим и командним органима спречили смо покушаје продора организованог криминала у систем одбране, а у два-три примера документовали смо криминалну делатност и поднели кривичне пријаве.

□ *Актуелан је и захтев Србије да се расветли трговина људским органима, која се повезује са судбином несталих на Косову. Каква су сазнања службе о тим злочинима?*

– Тужилаштво за ратне злочине смо у септембру 2007. године доставили све податке које смо прикупили у вези са том проблематицом и надам се да ће они бити корисни у истрагама које се воде.

Уверен сам да ће Тужилаштво учинити све да до краја расветли тај проблем и докаже те злочине.

□ *Стиче се утисак да се у јавности тајне службе представљају само „тамним тоновима“. Зашто је то тако и како то лично доживљавате као официр безбедности и први човек једне такве службе?*

– Јавност је један од значајних механизма контроле служби безбедности. Због тога су медији углавном критични према службама и све што њима указује на пропусте у раду или на индиције да постоје злоупотребе, они то оштро критикују. Често су те критике превенција, али понекад имају супротне ефекте.

Посебан проблем је када се бреме прошлости ставља на терет садашњој генерацији. Ради бољег информисања јавности у Нацрту новог закона предвиђено је да саме службе могу непосредно да информису јавност, с тим што остају и постојећи механизми посредног информисања, односно да они који контролишу рад излазе у јавност и говоре о одређеним питањима и проблемима. Мислим да се тада постижу бољи ефекти, јер јавност више верује онима који врше контролу него самим службама.

□ *Како оцењујете садашњи потенцијал ВБА, кадровски и материјални, у супротстављању нараслим безбедносним ризицима?*

– У реформском процесу који смо пројектовали за период од 2003. до 2010. године можемо сада, у овој већ финалној фази,

закључити да су учињена значајна побољшања, и кадровска и у опремљености модерним технологијама. Урадили смо доста и на побољшању организације, тако да смо, иако смо смањили број људи у ВБА, повећали ефикасност и оперативност и имамо агенцију која у потпуности може да одговори захтевима, односно да успешно заштити систем одбране.

□ *Последње питање је више лично. Као први у рангу током школовања, најпре на Смеру оклопне јединице Војне академије, па у школи безбедности, у 45. класи Школе националне одбране, могли сте да изаберете неки други пут у војној каријери. А Ви сте изабрали службу безбедности. Да ли бисте поново тако одлучили?*

– Основни постулати у раду официра безбедности, односно официра ВБА јесу законитост у раду, професионализам и одговорност. То је врло маштовит и изазован посао. Никада до сада нисам урадио ништа, нити сам тражио од мојих потчињених да ураде нешто што није у складу са законом или је супротно етичким и моралним нормама.

И уколико бих поново био у могућности да бирам свој животни пут, поново бих се определио за професију официра и поново за официра безбедности, односно ВБА.

Морам да нагласим да у ВБА имамо младе официре који су били први у рангу у Војној академији, који су већ доктори наука и магистри, који говоре неколико светских језика и, што је посебно битно, који су врло мотивисани за рад у ВБА. Мени је право задовољство да радим са њима и пратим њихово практично и стручно усавршавање. Тој генерацији посвећујемо посебну пажњу и они ће, можда, већ наредне године заузети значајне положаје у Војнобезбедносној агенцији. ■

Роденко МУТАВЦИЋ

ДАН ВОЈНОБЕЗБЕДНОСНЕ АГЕНЦИЈЕ

Као Дан ВБА обележава се 12. новембар, када је 1839. године (31. октобра по старом Јулијанском календару) донет први Војни закон, у коме су разрађени облици угрожавања безбедности војске. У Закону из 1839. године наводе се дела и санкције за издају, шпијунажу, бекство, побуну и друге облике појединачног или колективног деловања против интереса војске и народа.

Током историје мењали су се облици организовања безбедносне функције. Безбедносни послови се помињу још у средњовековној Србији, у Душановом законнику. У Карађорђево време први пут су раздвојени послови полиције и војске. Од 1945. до 1946. године при свакој команди армије формирано је Одељење за заштиту народа (ОЗНА). Од 1946. до 1955. године служба безбедности је функционисала као Контраобавештајна служба (КОС). Од 1955. до 2002. године функционисали су Органи безбедности војске. У периоду од 2002. до 2004. године била је Војна служба безбедности (ВСБ).

Војнобезбедносна агенција формирана је 26. децембра 2003, а почела је са радом 1. јануара 2004. године.